

תפיסת האם את הקשר עם ילדה בעקבות טיפול דיאדי באמצעות אמנות פלסטית ומשמעותה של האמנות הפלסטית ככלי התערבותי בטיפול הדיאדי.

מאת: : גלית שפירא, בוגרת תואר MA, בית הספר לטיפול באמצעות אומנויות, אוניברסיטת חיפה.

בהנחיית: : פרופ' רחל לב-ויזל וד"ר אלון רז, אוניברסיטת חיפה.

מחקר זה בא לבחון את תפיסת האם את הקשר עם ילדה בעקבות טיפול דיאדי באמצעות אמנות פלסטית, ואת משמעותה של האמנות הפלסטית בעיניה ככלי התערבותי בטיפול הדיאדי. המחקר מתאר את נקודת מבטן של עשר אימהות, אשר טופלו ביחד עם ילדיהן בטיפול דיאדי באמצעות אמנות פלסטית.

תיאוריית יחסי האובייקט ותיאוריית ההיקשרות הדנות בקשר הורה-ילד (Bowlby, 1969, 1973, 1980; Klein, 1932; Sandler, 1978; Winnicott, 1958, 1971), מדגישות את האופן שבו נבנים ייצוגי הילד והאם (ייצוג העצמי, ייצוג האחר וייצוג הקשר). ייצוגים אלו מקיימים ביניהם יחסי גומלין והם אלו הבונים את תפיסת עולמם הבין-אישי ומשפיעים על תפיסת האם את הקשר עם ילדה (Bowlby, 1969, 1973, 1980; George & Solomon, 1989, 1996). האופן שבו מתעצבת תפיסה זו של האם מושפע מייצוגיה המנטאליים הקודמים לאימהות (Aber, Belsky, Slade, & Crnic, 1999; Bowlby, 1969, 1988; George & Solomon, 1996, 1999a), ומייצוגיה ההוריים המתפתחים לאחר הלידה (מנוז, אספסה וזילקה, 2003; פלגי-הקר, 2002; Aber, Belsky, Slade, & Stern, 1995; Demick, 2005; George & Solomon, 1989; Stern, 1995; Phelp, 1999).

מטרת מודל הטיפול הדיאדי היא לעודד שינוי בדפוסי האינטראקציה האופייניים לדיאדה, המבוססים על הייצוגים הקיימים, באמצעות טיפוח חוויות חיוביות בתקשורת וביחסים. שינוי זה עשוי להוביל לשינוי בתפיסת האם את עצמה, את ילדה ואת הקשר ביניהם (קפלן ועמיתותיה, 2010; Mcdonough, 2000; Lieberman, 2006; Ben-Aaron, Harel, Kaplan, & Patt, 2001).

בתחום הטיפול באמנות פלסטית יש הנשענים על מודל הטיפול הדיאדי בעבודתם עם ילדים והורים. השימוש באמנות פלסטית בטיפול הדיאדי בידי מטפלים באמנויות מאפשר לאם ולילד להביע את רגשותיהם ומחשבותיהם, בהקשר ליחסים הגלויים והסמויים, באופן בלתי מילולי. כמו כן, העיסוק בחומרי האמנות וההתבוננות בדימויים העולים באמצעות היצירה, עשויים להעלות למודעות את ייצוגי הילד, האם והיחסים (פרו, 2007; Malchiodi, 1998), ולהביא לשינוי (גברון בתוך קפלן ועמיתותיה, 2010; McMurray & Naumburg, 1966; Moon, 1998; Schwart-Mirman, 2001).

אם כן, הטיפול באמנות פלסטית מאפשר להבין את תפיסתו של המטופל את עצמו, את האחר ואת הקשר שלו עם העולם. זאת, באמצעות העיסוק בחומרי האמנות ובאמצעות הדימויים הוויזואליים העולים מתוך היצירה, שהרי הם מהווים את הייצוג לתפיסתו שלו.

עבודה זו שמה לה למטרה לבחון את תפיסת האם ואת הקשר אם-ילד, כפי שהיא באה לידי ביטוי בטיפול דיאדי באמצעות אמנות פלסטית. כמו כן, העבודה דנה במשמעותה של האמנות הפלסטית ככלי התערבותי בטיפול הדיאדי מנקודת מבטה של האם.

במחקר הנוכחי השתתפו עשר אימהות אשר טופלו יחד עם ילדיהן אצל מטפלות באמנות פלסטית במשך שנה ויותר בין השנים 2009-2011. במחקר זה נעשה שימוש בשיטת המחקר האיכותני על פי הגישה הפנומנולוגית. גישה זו נותנת משמעות למהות החוויה האנושית, ועל פיה אפשר להבין מהי ההבנה הממשית שיש למישהו אודות התופעה או האירוע שחוה (שקדי, 2003). כלי המחקר אשר

שימשו לאיסוף הנתונים היו: ריאיון ה-RAP (Relational Anecdote Paradigm) – ריאיון האפיזודות הבין-אישי, ריאיון חצי מובנה אשר העריך את חוויית האם את הטיפול הדיאדי באמצעות אמנות פלסטית, והנרטיב החופשי שסיפרו האימהות בעקבות ציור אם-ילד (Gillespie, 1994), להערכת האינטראקציה בין האם לילד.

ממצאי המחקר נחלקו לשלושה חלקים: חלק ראשון תיאר את המאפיינים של תפיסת האם את הקשר עם ילדה בעקבות הטיפול הדיאדי באמצעות אמנות פלסטית. מן הממצאים עלה כי לאחר הטיפול האם תופסת את הקשר עם ילדה כנשען על יכולתה לנפרדות בתוך הדיאדה, על מסוגלות הדיאדה לקיים תקשורת בין-אישית, על היכולת לקיים יחסי קרבה ואינטימיות, על היכולת לוויסות של רגשות בדיאדה ועל יכולתה להבין את עולמו הפנימי של הילד.

חלק שני עסק במבטה הרפלקטיבי של האם ביחס למאפייני השינוי שחל בקשר הדיאדי. מן הממצאים עלה כי מאפייני השינוי כוללים את ההיבטים הבאים: יכולתה של האם לנפרדות, לקיים תקשורת מתאימה עם ילדה, להבין את הצורך שלו בקרבה, לוויסות בדיאדה ולהבנת עולמו הפנימי של הילד.

חלק שלישי תיאר את האמנות הפלסטית ככלי התערבותי בטיפול הדיאדי מנקודת ראותה של האם. מן הממצאים עלה כי האמנות הפלאסטית מהווה עבור האימהות כאמצעי תקשורת בלתי מילולי, כמחזקת יחסי קרבה, וכאמצעי להבנת עולמו הפנימי של הילד. בממצאי של המחקר הנוכחי יש כדי לתרום להבנת התהליך שחוות המטופל בטיפול דיאדי, כמו גם ללמד על תרומתה של האמנות הפלסטית כמקדמת שינוי.

ביבליוגרפיה

גברון, ת. (2010). הערכה וטיפול דיאדי באמצעות אמנות. בתוך ח. קפלן, י. הראל ור. אבימאיר פת (עורכות), *הטיפול הדיאדי. מפגש בין המעשה הטיפולי והתיאוריה* (עמ' 380-440), אוניברסיטת חיפה, החוג לפסיכולוגיה.

מנזנו, ג., פלציוו אספסה, פ. וזילקה, נ. (2003). *תסריטים נרקסיסטיים של ההורות הקליניקה של ההתייעצות ההורית*. הוצאת תולעת ספרים.

פלגי-הקר, ע. (2005). *מאי-מהות לאימהות: חיפוש פסיכואנליטי פמיניסטי אחר האם כאובייקט*. תל אביב: עם עובד.

פרו, ל. (2007). *חיזוק הקשר הרגשי הורה-ילד באמצעות תרפיה באמנות*. קריית ביאליק: הוצאת אח.

קפלן, ח., הראל, י. ואבימאיר-פת, ר. (2010). *הטיפול הדיאדי, מפגש בין המעשה הטיפולי והתיאוריה*. הוצאת אוניברסיטת חיפה, החוג לפסיכולוגיה.

שקדי, א. (2003). *מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני-תיאוריה ויישום*. רמות-אוניברסיטת תל אביב, תל אביב.

Aber, J. L., Belsky, J., Slade, A., & Crnic, K. (1999). Stability and change in mothers' representations of their relationship with their toddler. *Developmental Psychology*, 35, 1038-1047.

Ben-Aaron, M., Harel, J., Kaplan, H. & Patt, R. (2001). *Mother-child and Father-child psychotherapy: A manual for the treatment of relational disturbances in childhood*. Whurr Publisher: London and Philadelphia.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and loss: Vol 1. Attachment*. London: Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol 2 Separation: Anxiety and anger*. London: Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and loss: Vol 3. Sadness and depression*. London: Hogarth Press and the Institute of Psycho-Analysis.

- George, C., & Solomon, J. (1996). Representational models of relationships: Links between caregiving and attachment. *Infant Mental Health Journal*, 17 (3), 198-216.
- George, C., & Solomon, J. (1989). Internal working models of caregiving and security of attachment at age six. *Infant Mental Health Journal*, 10, 22-27.
- George, C., & Solomon, J. (1999 a). The measurement of attachment security in infancy and childhood. In J. Cassidy & P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications* (pp. 287-318). New York: Guilford Press.
- Gillespie, J. (1994). *The projective use of mother-and-child drawings: a manual for clinicians*. New York: Brunner/Mazel.
- Klein, M. (1932). *The Psycho-Analysis of Children*. London: The Hogarth Press and The Institute of Psycho-Analysis.
- Malchiodi, C. (1998). *The Art Therapy Source book*. Lowell House. Los Angeles.
- McMurry, M., & Schwrtz, M. O. (2001). Integration and working through in art therapy. *The arts in psychotherapy*, 28, 311-318.
- Moon, B. L. (1998). *The dynamics of art as therapy with adolescents*. Springfield: Charles C. Thomas.
- McDonough, S. C. (2000). Interaction guidance: An approach for difficult to engage families. In C. Zeanah (Ed.), *Handbook of Infant Mental Health*, (pp. 485-493). New York, NY: Guildford Press.
- Naumburg, M. (1966). *Dynamically Oriented Art Therapy: Its Principles and Practices*. New York: Grune and Stratton.
- Sandler, J., & Sandler, A. (1978). One the development of object relationships and affects. *The International Journal of Psycho-Analysis*, 59, 285-296.
- Stern, D.N. (1995). *The motherhood constellation: A unified view of parent-infant psychotherapy*. New York: Basic Books.
- Winnicott, D. W. (1958). *Collected Papers*. New York: Basic Books.
- Winnicott, D. W. (1971). *Playing and reality*. Middlesex, UK: Penguin.

מילות מפתח: טיפול דיאדי (הורה-ילד), טיפול באמצעות אמנות פלאסטית, תפיסת האם.

גלית שפירא, דוא"ל: GALISHAP@WALLA.CO.IL